

การพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างสรรค์สังคมตามหลักพุทธนวัตกรรม
ในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน
ในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
Community Development Prototype to Create a Society
Based on Buddhist Innovation Principles to Instill Political Awareness
in the Democratic Regime of the People in Wat Inthan Community
Phayao Municipality Phayao Province

สมยศ ปัญญา¹, พระเมธีวชิรคุณ², พระมหาศิวกร ปญญาชิโร³,
พระมหากิตติพงษ์ กิตติญาโณ⁴ และ อารยา ปุเกตุแก้ว⁵
Somyot Panyamak¹, Phrametheewachirakhun², Phramahasiwagorn Panyavachiro³,
PhramahaKittipong Kittiyo⁴ and Araya Puketkaew⁵

Received: 02 June 2025; Revised: 17 July 2025; Accepted: 19 July 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาปัจจัยที่เสริมสร้างการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา 2. พัฒนาชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างสรรค์สังคมตามหลักพุทธนวัตกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา 3. ประเมินผลการพัฒนาชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างสรรค์สังคมตามหลักพุทธนวัตกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ประชากรกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 764 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 263 คนจากสูตรของ ทาโรยามาเน่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม จำนวน 25 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัจจัยที่เสริมสร้างการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน ได้แก่ เพศหญิง อายุ 46–60 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพค้าขาย และรายได้ 20,001–30,000 บาทต่อเดือน โดยจิตสำนึกทางการเมืองอยู่ในระดับพึงพอใจมาก ($\bar{X}=3.91$) ขณะที่การกล่อมเกลากองการเมืองผ่านสถาบันต่าง ๆ

^{1 2 3 4 5} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา; Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Phayao Campus

Corresponding Author, E-mail: somyot_pan@hotmail.co.th

อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.43$) และการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมือง 6 ด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.71$) เพศไม่มีผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ปัจจัยด้านอายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้มีผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 2. การพัฒนาชุมชนต้นแบบตามหลักพุทธนวัตกรรมมุ่งเน้นการประยุกต์หลักธรรม เช่น สาราณียธรรม 6 อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 และสัมมาทิฎฐิ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรมผู้นำ และการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ โดยเผชิญข้อจำกัดด้านความรู้ การแสดงออก และระบบอุปถัมภ์ จึงควรส่งเสริมความร่วมมือทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง 3. การประเมินผลชุมชนต้นแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.26$) ด้านบริบทและปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.46$) ด้านกระบวนการ ($\bar{X}=4.29$) และผลผลิต ($\bar{X}=3.81$) แม้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าหลักธรรม แต่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมทางการเมือง ยังอยู่ในระดับปานกลาง จำเป็นต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

คำสำคัญ: การปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมือง; ชุมชนต้นแบบ; สร้างสรรค์สังคม; หลักพุทธนวัตกรรม

Abstract

This research aims to 1. Study the factors that strengthen the cultivation of political consciousness in democracy of people in Wat Inthan community, Phayao Municipality. 2. Develop a prototype community to create a society based on the principles of Buddhist innovation in cultivating political consciousness in democracy of people in Wat Inthan community, Phayao Municipality. 3. Evaluate the results of the development of a prototype community to create a society based on the principles of Buddhist innovation in cultivating political consciousness in democracy of people in Wat Inthan community, Phayao Municipality. This is a mixed-method research. The research tools include questionnaires and interviews. The sample population is 764 eligible voters aged 18 and over. The sample group is 263 people using Taro Yamane's formula. The key informants are divided into 4 groups, 25 persons. The data are analyzed by percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing.

The research results found that: 1. Factors that strengthened the cultivation of political consciousness in democracy among people in Wat Inthan community were female, aged 46–60 years, lower secondary education, trading occupation, and income of 20,001–30,000 baht per month. Political consciousness was at a very satisfactory level ($\bar{X}=3.91$), while political nurturing through various institutions was at a moderate level ($\bar{X}=3.43$), and the cultivation of political consciousness in 6

dimensions was at a high level (\bar{X} =3.71). Gender did not have a significant effect, but factors of age, education, occupation, and income had a significant effect. 2. The development of model communities based on Buddhist innovation focuses on the application of Dhamma principles such as the 6 Saraniyadhammas, the 4 Noble Truths, the 4 Brahmaviharas, and Sammaditthi to strengthen democratic consciousness, leadership virtues, and constructive conflict management. In the face of limitations in knowledge, expression, and patronage systems, cooperation from all sectors should be continuously promoted. 3. The evaluation of the prototype community as a whole was at a high level (\bar{X} =4.26). The context and input factors were at the highest level (\bar{X} =4.46), process (\bar{X} =4.29), and output (\bar{X} =3.81). Although the people were aware of the value of the principles, the changes in knowledge, attitudes, and political behaviors were still at a moderate level. Continuous development is needed for sustainability.

Keywords: Buddhist Innovation Principles; Creative Society; Cultivation of Political Consciousness; Model Community

บทนำ

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ยึดโยงอยู่กับความตระหนักรู้ของประชาชนในสิทธิหน้าที่ และบทบาทของตนเอง ในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของประเทศ การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองที่แข็งแกร่ง และส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตย ให้ฝังลึกในวิถีชีวิตของประชาชน จึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืน จึงทำให้สถานการณ์ของการพัฒนาประชาธิปไตยทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงและการยกเลิกรัฐธรรมนูญ นับครั้งไม่ถ้วนในสังคมไทย เป็นผลมาจากการปฏิวัติรัฐประหาร ก่อให้เกิดการปฏิรูปทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ตลอดจนการเคลื่อนไหวทางสังคม แทนตัวในรัฐสภา ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่เชื่อถือความสามารถของมนุษย์ ว่าเป็นสัตว์โลกที่มีเหตุผล และเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ว่า สามารถที่จะปกครองหรือคุ้มครองตนเองได้ เมื่อคนเข้ามารวมกันอยู่เป็นสังคม จึงควรให้เขามีสิทธิมีเสียงมีส่วนร่วมในการกำหนดความเป็นไป และกิจกรรมของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ กฎหมายหรือมาตรการที่จะปกครองสังคม จะต้องเป็นสิ่งที่คนในสังคมนั้นยอมรับ และบัญญัติหรือกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นเองทั้งสิ้น ในปัจจุบันนี้ การมีส่วนร่วมได้แก่ การที่ให้สิทธิประชาชนทุกคนลงคะแนนเสียงเลือกผู้แทนจำนวนหนึ่ง เข้าไปทำหน้าที่เป็นปากเสียงแสดงความคิดเห็นแทนประชาชนทั้งหมดในสภา (สุขุม นวลสกุล, 2557)

การปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นหนทางสู่เสรีภาพจนนำไปสู่ความเสมอภาค ภารดรภาพ และอิสรภาพในแง่ใดแห่งหนึ่ง แนวคิดประชาธิปไตยที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง

(Participatory Democracy) เห็นความสำคัญของประชาชนทางการเมืองมากขึ้นจาก แต่เดิมที่เน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วม ด้วยการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างเดียว อุปสรรคขัดขวางการไปสู่ประชาธิปไตยที่เข้มแข็งกว่า มักเกี่ยวข้องกับบทกติกายิ่งใหญ่ทางการเมือง (รัฐธรรมนูญ) นักการเมืองกลุ่มอิทธิพล ผลประโยชน์ ทำให้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอ่อนแอลง และเมื่อพลเมืองรู้สึกว่าคุณผลลัพท์ออกไปจากการเมืองแบบเดิม ๆ บ่อยครั้งที่พวกเขาเอาเรื่องราวต่าง ๆ มาทำเองหรืออาจจะพูดให้ดีขึ้นว่า พลเมืองหันมาทำอะไรที่พวกเขาทำเองได้ (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557) คนรุ่นใหม่มีบทบาทเพิ่มขึ้น ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาสังคม อันเกิดจากการตื่นตัวและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นหัวใจของประชาธิปไตยที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง พลังของคนรุ่นใหม่ จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยอย่างมีคุณภาพ บทบาทของพวกเขาส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง และสร้างรากฐานสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน การเปลี่ยนผ่านจากแนวคิดของคนรุ่นเก่าสุดสังคมใหม่ สะท้อนถึงความพยายามในการสร้างการเมืองใหม่ภายใต้ประชาธิปไตยแนวใหม่ คนรุ่นใหม่จึงเป็นตัวแปรสำคัญ ในการผลักดันสังคมไปสู่ประชาธิปไตยแห่งอนาคตอย่างแท้จริง (ศิริสุตา แสงทอง, 2564)

จิตสำนึกทางการเมืองของประชาชน เป็นเรื่องสำคัญที่สามารถสร้างพื้นฐานสำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในสังคมและการปกครองของประเทศได้อย่างดี ในอนาคต การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชน สามารถช่วยพัฒนาพวกเขาให้เป็นพลเมืองที่มีสาระ และรับผิดชอบต่อการเมืองด้วยวิธีที่ดีต่อสังคม และประเทศชาติของตนเอง การมีส่วนร่วมหรือการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นแต่เพียงการสร้างความชอบธรรมให้กับกระบวนการนี้ แต่ขาดซึ่งการยอมรับในหลักแห่งสิทธิอำนาจทางการเมืองของเยาวชน ตามระบอบประชาธิปไตย และขาดการคำนึงถึงหลักการสร้างความเห็นพ้องต้องกันในรัฐธรรมนูญ ปัญหาในการออกแบบโครงสร้างทางการเมืองในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย ที่แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงระบอบ แต่กลับยังไม่สามารถสร้างระบบที่สะท้อนเจตจำนงของประชาชนอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญควรเป็นกติกากลางที่ทุกฝ่ายยอมรับ แต่กลับมีสถาบันการเมืองที่มาจากแต่งตั้งเข้ามาถ่วงดุลอำนาจจากประชาชน เช่น วุฒิสภาและองค์กรอิสระ การแต่งตั้งเหล่านี้ กลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ และส่งผลต่อความชอบธรรมของระบบการเมืองโดยรวม (จิราภรณ์ ดำจันทร์, 2564)

จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย มีลักษณะสังคมเกษตรกรรมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแน่นแฟ้น แม้จะมีความก้าวหน้าทางโครงสร้างพื้นฐาน แต่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนยังมีข้อจำกัด จากปัจจัยด้านการศึกษาที่ขาดเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิและประชาธิปไตย อิทธิพลของโครงสร้างสังคมแบบเครือญาติที่อาจขัดกับหลักประชาธิปไตย และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่จำกัดในพื้นที่ชนบท อย่างไรก็ตาม พะเยาเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมหลัก ได้แก่

การจัดสัมมนาและอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย การพัฒนาผู้นำชุมชนที่มีความเข้าใจด้านการเมือง และการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นขยายตัว และชุมชนมีจิตสำนึกประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมากขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับพื้นที่

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยเห็นว่าโครงการนี้ มีเป้าหมายที่จะสร้างชุมชนต้นแบบในจังหวัดพะเยา โดยใช้หลักพุทธทศวรรษวัตรกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมือง และสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เข้มแข็งในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็ต้นแบบที่สามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้ในอนาคต คณะผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่า ในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในพื้นที่จังหวัดพะเยา ควรดำเนินการตามแนวทางที่ควรจะเป็น โดยมีเป้าหมายสร้างชุมชนต้นแบบในจังหวัดพะเยา โดยใช้พุทธทศวรรษวัตรกรรมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองและเสริมสร้างประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน คณะผู้วิจัยเสนอแนวทางดำเนินการ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ส่งเสริมการศึกษา และจัดอบรมความรู้ประชาธิปไตยด้วยสื่อที่เข้าถึงง่าย 2) สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกิจกรรมและเครือข่ายทางการเมือง 3) พัฒนาผู้นำชุมชนที่มีคุณธรรมและเป็นแบบอย่าง 4) บูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมจิตสำนึกสาธารณะและคุณธรรมในชุมชน 5) ประเมินและติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาต่อยอดในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เสริมสร้างการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
2. เพื่อพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างสรรค์สังคม ตามหลักพุทธทศวรรษวัตรกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
- 3 เพื่อประเมินผลการพัฒนาชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างสรรค์สังคมตามหลักพุทธทศวรรษวัตรกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน และได้ดำเนินการตามขอบเขตดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา จำนวน

764 คน (ประกาศเทศบาลเมืองพะเยา, 2565) และกลุ่มตัวอย่าง (Samples) ได้ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 263 คน คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ ทาโรยามาเน่ (Taro Yamane, 1967)

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่เป็นลักษณะข้อคำถาม ซึ่งคณะผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทรรุณาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ทั้งหมด 4 ด้าน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกแบบประชาธิปไตยของประชาชนด้วยการกล่อมเกลาทางการเมืองผ่านสถาบันต่างๆ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับหลักสารานุกรม 6 เป็นลักษณะข้อคำถาม มีมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง มากที่สุด

4 หมายถึง มาก

3 หมายถึง ปานกลาง

2 หมายถึง น้อย

1 หมายถึง น้อยที่สุด

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ทำหนังสือแนะนำตัวคณะผู้วิจัย และขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

2) ผู้วิจัยลงพื้นที่ในชุมชนวัดอินทรรุณาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา แล้วทำการชี้แจง และดำเนินการแจกแบบสอบถามให้กับประชาชนในพื้นที่

3) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ใช้วิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (percentage)

2) วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด (สำเร็จ จันทรสวรรณ, 2550)

3) สถิติที่ใช้ในการวิจัย คณะผู้วิเคราะห์ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Statistic) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ประชาชน และผู้นำชุมชน ในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา จำนวน 15 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชน ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา จำนวน 5 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชน จำนวน 3 คน

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้นำทางพระพุทธศาสนาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชน จำนวน 2 รูปหรือคน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแนวทางการสัมภาษณ์ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) นำหนังสือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ถึงผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมายพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่น ๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) ใช้วิธีตีความสร้างข้อสรุปข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแยกประเด็นที่ค้นพบออกเป็นส่วนต่าง ๆ ซึ่งจะดำเนินการไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นได้นำแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอธิบาย และนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณ

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 46-60 ปี มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีอาชีพค้าขาย และธุรกิจส่วนตัว และมีรายได้อยู่ในระดับ 20,001 - 30,000 บาทต่อเดือน

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า จิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ดังแสดงตามตารางที่ 1

(n=263)

ปัจจัยที่ส่งเสริมในการสร้างจิตสำนึก แบบประชาธิปไตยของประชาชน ด้วยการกล่อมเกลາทางการเมือง	ระดับการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	แปลผล
1. ด้านสถาบันครอบครัว	3.35	1.088	ปานกลาง
2. ด้านกลุ่มเพื่อนและชุมชน	3.52	1.021	มาก
3. ด้านสถาบันการศึกษา	3.40	1.083	ปานกลาง
4. ด้านสื่อมวลชน	3.42	.0992	ปานกลาง
5. ด้านสถาบันทางการเมือง	3.47	1.044	ปานกลาง
รวม	3.43	1.046	ปานกลาง

ตารางที่ 1 สรุปปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

ผลการทดสอบสมมติฐาน ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน ส่งผลต่อการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ที่ต่างกัน ส่งผลต่อการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยาแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานทั้ง 4 ตัวแปร

3. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า 1. แนวคิดและเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างสรรค์สังคมตามหลักพุทธนวัตกรรมการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อสร้างชุมชนที่มีคุณธรรม ความสามัคคี และจิตสำนึกประชาธิปไตย สามารถดำเนินการได้ผ่าน 3 แนวทางหลัก ประกอบด้วย 1) ใช้หลักธรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง หลักธรรมที่ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ สาราณียธรรม 6 (หลักธรรมเพื่อความสามัคคี) 2) ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้นำและระบบบริหารที่โปร่งใส ประชาธิปไตยที่ดีต้องมีผู้นำที่มีคุณธรรมและระบบบริหารที่โปร่งใส โดยสามารถใช้หลักธรรมมาภิบาลตามหลักพุทธธรรม และ 3) ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารความขัดแย้งและสร้างสังคมที่สงบสุข ชุมชนที่มีประชาธิปไตยต้องมีการบริหารความขัดแย้งที่สร้างสรรค์

ซึ่งหลักธรรมสามารถช่วยได้ ได้แก่ อริยสัจ 4 (การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง) 2. การปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนในชุมชนยังมีส่วนร่วมไม่เพียงพอ เนื่องจากขาดความรู้ ขาดช่องทางแสดงความคิดเห็น และมีปัญหาความขัดแย้ง แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนในชุมชน ได้แก่ การใช้หลักพุทธทศวัตกรรม สร้างโครงการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วม และลดอุปสรรคในการมีส่วนร่วม ตลอดจนถึงการสร้างพื้นที่ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความโปร่งใส และทำให้ประชาธิปไตยในชุมชนแข็งแกร่งขึ้น 3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐานเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ตัดสินใจ และติดตามการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม ระดับการมีส่วนร่วมยังไม่ครอบคลุม เนื่องจากข้อจำกัดด้านความรู้ ความเคยชินในการพึ่งผู้นำ และขาดพื้นที่แสดงความคิดเห็น การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจึงมีความสำคัญ โดยส่งเสริมประชาธิปไตยที่โปร่งใสและลดความขัดแย้งผ่านพุทธทศวัตกรรม เช่น พรหมวิหาร 4 อริยสัจ 4 และสัมมาทิฐิ พร้อมจัดวงเสวนาและใช้สื่อธรรมะเป็นเครื่องมือเสริมสร้างการมีส่วนร่วม 4. ความท้าทายสำคัญในการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยในการพัฒนาชุมชนต้นแบบตามหลักพุทธทศวัตกรรมเพื่อนำไปสู่สังคมประชาธิปไตยที่มีคุณธรรมและความรับผิดชอบทางการเมืองนั้น เฝือกับความท้าทายหลายประการ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย 1) ความไม่เข้าใจและขาดการตระหนักรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่แท้จริง 2) อิทธิพลของการเมืองแบบอุปถัมภ์และการแบ่งขั้วทางการเมือง 3) การขาดพื้นที่กลางสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยปราศจากอคติ และ 4) การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน 5. บทบาทของผู้นำชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างสรรค์สังคมตามหลักพุทธทศวัตกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา องค์กรหลักที่มีบทบาทในการส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชน ประกอบด้วย 1) เทศบาลเมืองพะเยา ดูแลด้านนโยบายและงบประมาณ 2) คณะกรรมการหมู่บ้าน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) วัดอินทร์ฐานและพระสงฆ์ ปลูกฝังประชาธิปไตยผ่านหลักธรรม 4) กกต.จังหวัดพะเยา ให้ความรู้เรื่องสิทธิและการเลือกตั้ง 5) มหาวิทยาลัยในพื้นที่ พัฒนาความรู้ด้านประชาธิปไตยโดยมีแนวทางปรับปรุง คือ ต้องเพิ่มความร่วมมือระหว่างภาครัฐ, วัด, สถาบันการศึกษา และประชาชน ผ่านโครงการ เวทีสภาประชาชน, โครงการเยาวชนประชาธิปไตย, และ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการมีส่วนร่วม เมื่อทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ชุมชนจะเติบโตไปสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีประชาธิปไตยที่แท้จริง

4. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การประเมินผลรูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างสรรค์สังคมตามหลักพุทธทศวัตกรรมในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ดังแสดงตามตารางที่ 2

รายการประเมินผล	n=7		ระดับ ความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D.	
1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation)	4.46	0.547	มาก
2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation)	4.46	0.547	มาก
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)	4.29	0.717	มาก
4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)	3.81	0.945	มาก
ผลรวม	4.26	0.689	มาก

ตารางที่ 2 สรุปการประเมินผลรูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างสรรค์สังคมตามหลักพุทธนวัตกรรม
ในการปลูกฝังจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน
เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

การดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบ โดยใช้แนวทางพุทธนวัตกรรมส่งผลเชิงบวกอย่าง
มีนัยสำคัญ ต่อการยกระดับจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชน โดยพบว่า (1) ประชาชนมี
พัฒนาการด้านจิตสำนึกทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นในทุกมิติ โดยเฉพาะด้านการมี
ส่วนร่วมในการตัดสินใจและการแสดงออกทางการเมืองอย่างสันติ ซึ่งสะท้อนถึงความเหมาะสมของ
หลักพุทธธรรม เช่น สาราณียธรรม 6, พรหมวิหาร 4 และอริยสัจ 4 ในการส่งเสริมคุณลักษณะ
พลเมืองประชาธิปไตย (2) ประชาชนมีพฤติกรรมประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น เช่น กล้าแสดงความคิดเห็น รับ
ฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และร่วมวางแผนชุมชนอย่างมีเหตุผล จากกิจกรรมวงเสวนา การจำลอง
สภาประชาชน และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (3) เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เช่น การจัดตั้ง
กลุ่มเยาวชนพลเมืองพุทธประชาธิปไตย และความร่วมมือระหว่างวัด เทศบาล และมหาวิทยาลัย ซึ่ง
ส่งเสริมกลไกติดตามและเสนอแนะนโยบายท้องถิ่น (4) ประชาชนมีความพึงพอใจในระดับมากต่อ
แนวทางพุทธนวัตกรรม โดยเฉพาะด้านการลดความขัดแย้ง การสร้างพื้นที่กลาง และการส่งเสริม
ความสามัคคี แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมกับกระบวนการประชาธิปไตย สามารถ
เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมในระดับชุมชน.

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ
46-60 ปี มีการศึกษาระดับมัธยมต้น ประกอบอาชีพค้าขายและธุรกิจส่วนตัว และมีรายได้ปาน
กลาง แสดงให้เห็นถึงกลุ่มประชากรวัยทำงานที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ซึ่งอาจมีประสบการณ์และ
ความเข้าใจต่อสังคมระดับหนึ่ง ในประเด็นจิตสำนึกทางการเมือง พบว่ามีระดับความพึงพอใจมาก
โดยเฉพาะด้านการปกครองตนเองและการมีส่วนร่วม สะท้อนถึงความตระหนักรู้และความพร้อม
ของประชาชนในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองในระดับชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ
คุณากร กรสิงห์ และณัฐชัย นิมนวล (2558) เรื่องการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกทาง

การเมืองแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ระดับจิตสำนึกทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม อยู่ระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจิตสำนึกทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การกล่อมเกลาจากสถาบันทางสังคม การเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารสื่อเทคโนโลยี ความรู้เรื่องสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง และทุกด้านมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับจิตสำนึกทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม ด้านการปลูกฝังจิตสำนึกตามหลักสาราณียธรรม 6 อยู่ในระดับพึงพอใจมาก โดยเมตตามโนกรรมและสาธารณโภคี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์แบบเอื้ออาทรและการแบ่งปัน ยังคงเป็นค่านิยมหลักของชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้ส่งเสริมประชาธิปไตยเชิงคุณธรรมได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ด้านระเบียบทางสังคมมีระดับความพึงพอใจต่ำสุด แสดงถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางสร้างควมมีวินัยและการอยู่ร่วมกันในสังคม ในส่วนของกรกล่อมเกลาทางการเมืองผ่านสถาบันต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเพื่อนและชุมชนมีบทบาทสูงสุด ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของเครือข่ายสังคมระดับรากหญ้า ส่วนสถาบันครอบครัวมีอิทธิพลน้อย อาจสะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ครอบครัวไม่ได้ทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมืองเท่าที่ควร สอดคล้องกับการศึกษาของโชคชัย ศรีรักษา (2566) เรื่องการพัฒนาการส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่เยาวชนจังหวัดลพบุรี พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนจังหวัดลพบุรี ให้ประสบความสำเร็จ จะต้องให้ความสำคัญและพัฒนาปัจจัยการกล่อมเกลาทางการเมือง จำนวน 3 ด้าน คือ กลุ่มเพื่อน, สถาบันครอบครัว และสถาบันทางการเมือง และปัจจัยด้านหลักสาราณียธรรม 6 จำนวน 4 ด้าน คือ สาธารณโภคี (การได้มาแบ่งกันกินแบ่งกันใช้), ทิวฐีสามัญญตา (การปรับความเห็นให้เข้ากันได้) , สีลสามัญญตา (ความประพฤติดีเหมือนกัน) และเมตตากายกรรม (การปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา)

2. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยใช้หลักพุทธนวัตกรรม เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนวัดอินทร์ฐาน เทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ทั้งในด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงคุณค่าทางพระพุทธศาสนา เช่น สาราณียธรรม 6 พรหมวิหาร 4 และอริยสัจ 4 เข้ากับแนวคิดประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย แนวคิดและเป้าหมายของการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชน การใช้พุทธนวัตกรรมในการพัฒนา ความท้าทายที่ต้องเผชิญ และบทบาทขององค์กรในชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของพระครูพิบูลย์ธรรมสถิต ฐิตสุโข (ยังบุญส่ง) (2561) เรื่องการนำหลักสาราณียธรรม 6 ไปใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลร้อนพิบูลย์ อำเภอร้อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การนำหลักสาราณียธรรม 6 ไปใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลร้อนพิบูลย์ อำเภอร้อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านทิวฐีสามัญญตามีค่าเฉลี่ยสูงสุดที่สุด รองลงมา ด้านเมตตามโนกรรม ส่วนด้านเมตตาวาจกรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้

จึงสะท้อนให้เห็นว่าพุทธนวัตกรรม ไม่เพียงเป็นแนวทางเชิงศีลธรรมในการพัฒนาชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกทางสังคมและการเมือง ที่สามารถเชื่อมโยงประชาชนเข้ากับการพัฒนาประชาธิปไตยที่มีความหมาย เป็นธรรม และมีคุณภาพ หากสามารถขยายผลจากชุมชนวัดอินทร์ฐานไปยังชุมชนอื่น ๆ โดยเน้นความร่วมมือและการพัฒนาเชิงคุณธรรม ก็จะเป็นแนวทางที่น่าสนใจในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในอนาคต สอดคล้องกับการศึกษาของเชษฐา ทรัพย์เย็น (2560) เรื่องการปกครองตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการมีจิตสำนึกประชาธิปไตยของประชาสังคม พบว่า ตัวแบบการปกครองตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม และการมีจิตสำนึกประชาธิปไตยของประชาสังคม จังหวัดสมุทรสงคราม มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และยอมรับสมมติฐานทุกข้อ คือ 1) บริบทของสภาพแวดล้อมส่งผลเชิงบวกต่อการมีจิตสำนึกประชาธิปไตย 2) บริบทของสภาพแวดล้อมส่งผลเชิงบวกต่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม 3) จิตสำนึกประชาธิปไตยส่งผลเชิงบวกต่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม 4) จิตสำนึกประชาธิปไตยส่งผลเชิงบวกต่อการปกครองตนเอง และ 5) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ส่งผลเชิงบวกต่อการปกครองตนเองในระดับมาก

3. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลการประเมินแนวทางพัฒนาชุมชนต้นแบบโดยใช้พุทธนวัตกรรม พบว่า มีประสิทธิภาพในหลายด้าน ทั้งด้านการเรียนรู้ พฤติกรรมทางการเมือง และโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะการนำหลักธรรม เช่น สาราณียธรรม 6 พรหมวิหาร 4 และอริยสัจ 4 มาใช้ส่งเสริมคุณลักษณะของพลเมืองประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจน กิจกรรมเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยให้ประชาชนกล้าแสดงออก รับฟังความเห็นต่าง และมีส่วนร่วมทางสังคมมากขึ้น อีกทั้งยังเกิดการรวมกลุ่มพลเมืองใหม่ และความร่วมมือระหว่างวัด เทศบาล และมหาวิทยาลัย ซึ่งสร้างโครงสร้างประชาธิปไตยจากรากฐาน ประชาชนมีความพึงพอใจสูง โดยเฉพาะในด้านการลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคี แสดงให้เห็นว่า การบูรณาการพุทธธรรมกับการเมืองสามารถสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนในชีวิตประจำวันได้จริง สอดคล้องกับการศึกษาของคุณากร กรสิงห์ และณัฐชัย นิมนวล (2558) เรื่องการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การเสริมสร้างกระบวนการ พัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนระดับอุดมศึกษา ได้แก่ 1. พัฒนาทักษะความรู้ 2. ประสานความร่วมมือจากสถาบันทางสังคมตามหลักบวร 3. พัฒนาช่องทางในการใช้สื่อเทคโนโลยี 4. การสร้างแนวทางจงใจ หรือผลประโยชน์ตอบแทน 5. ผลักดันการทำกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง 6. จัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายความร่วมมือ 7. การสร้างต้นแบบทางการเมือง 8. สร้างประวัติศาสตร์ทางการเมืองในพื้นที่ร่วมกัน 9. สร้างมาตรการทางกฎและข้อบังคับในการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินที่พบว่าแนวทางพุทธนวัตกรรมสามารถลดความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนได้ เป็นสิ่งยืนยันว่า ประชาธิปไตยแบบที่ยึดติดเฉพาะกับการเลือกตั้งหรือการแข่งขันทางอำนาจ ไม่เพียงพอในการสร้างสังคมที่สงบสุข แต่จำเป็นต้องมีประชาธิปไตยเชิงคุณภาพที่มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และตั้งอยู่บนฐานของศีลธรรม พุทธนวัตกรรมจึงมิใช่เพียงทางเลือก แต่เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการพัฒนาประชาธิปไตยในบริบทวัฒนธรรมไทย สอดคล้องกับ

การศึกษาของเชษฐา ทรัพย์เย็น (2560) เรื่องการปกครองตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการมีจิตสำนึกประชาธิปไตยของประชาสังคม ผลการวิจัยพบว่า ตัวแบบการปกครองตนเอง ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการมีจิตสำนึกประชาธิปไตยของประชาสังคมจังหวัดสมุทรสงคราม มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และยอมรับสมมติฐานทุกข้อ คือ 1) บริบทของสภาพแวดล้อมส่งผลเชิงบวกต่อการมีจิตสำนึกประชาธิปไตย 2) บริบทของสภาพแวดล้อมส่งผลเชิงบวกต่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม 3) จิตสำนึกประชาธิปไตยส่งผลเชิงบวกต่อประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม 4) จิตสำนึกประชาธิปไตยส่งผลเชิงบวกต่อการปกครองตนเอง และ 5) ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมส่งผลเชิงบวกต่อการปกครองตนเองในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัย คณะผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญได้อย่างเป็นระบบ ดังแสดงตามตารางที่ 3

ลำดับ	องค์ความรู้ใหม่	คำอธิบาย
1	การบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาประชาธิปไตย	การประยุกต์ใช้หลัก สาราณียธรรม 6, อริยสัจ 4, พรหมวิหาร 4 และสัมมาทิฐิ เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกทางการเมือง ความสามัคคี และการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลในชุมชน
2	กระบวนการพัฒนาชุมชนต้นแบบแบบมีส่วนร่วม	การจัดกิจกรรมเสวนา เวทีสาธารณะ และพื้นที่เรียนรู้ร่วมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนอย่างแท้จริง
3	องค์ความรู้เกี่ยวกับอุปสรรคของประชาธิปไตยระดับชุมชน	การระบุปัญหาโครงสร้าง เช่น ความเข้าใจผิดเรื่องประชาธิปไตย วัฒนธรรมอุปถัมภ์ และการขาดผู้นำคุณธรรม ซึ่งเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างแท้จริง
4	กลไกความร่วมมือแบบบูรณาการ	การสร้างความร่วมมือระหว่างวัด เทศบาล มหาวิทยาลัย และประชาชน นำไปสู่แนวคิด "ประชาธิปไตยเชิงพุทธ" ที่มีความเหมาะสมกับบริบทไทย

ตารางที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามแนวทางพุทธนวัตกรรม ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งเป็นรากฐานของการเรียนรู้เชิงคุณธรรม นำไปสู่การออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน พร้อมทั้งสามารถระบุอุปสรรคสำคัญที่จำกัดการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน การสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานรัฐ มหาวิทยาลัย และประชาชน ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่แนวคิดประชาธิปไตยเชิงพุทธ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถนำไปต่อยอดในการออกแบนโยบายสาธารณะหรือขยายผลสู่ชุมชนอื่นได้อย่างยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากบทความข้างต้นสรุปได้ว่า งานวิจัยนี้ได้นำเสนอแนวทางการบูรณาการพุทธธรรม กับ ประชาธิปไตยอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการใช้ สาราณียธรรม 6 และ พรหมวิหาร 4 เป็นฐานในการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมือง ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สะท้อนว่า การพัฒนาสังคม ประชาธิปไตยในบริบทวัฒนธรรมไทย จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในศาสนา ชุมชน และกลไกทางสังคมควบคู่กันไป การขับเคลื่อนจึงควรเน้นที่การมีส่วนร่วมจากเครือข่ายชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงพุทธ เพื่อหล่อหลอมประชาชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพภายใต้ระบอบ ประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล และจากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดพะเยาที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมการใช้หลักพุทธธรรมในเชิงนโยบายโดยจัดให้มีศูนย์เรียนรู้พุทธประชาธิปไตยในระดับตำบล หรืออำเภอ

1.2 สถาบันการศึกษาในจังหวัดพะเยาควรพัฒนาหลักสูตรพุทธนวัตกรรมการกับ ประชาธิปไตยชุมชน สำหรับอบรมผู้นำท้องถิ่น และเยาวชน

1.3 สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพะเยา ควรกำหนดให้วัด และพระสงฆ์ทำงานร่วมกับเทศบาลในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองในรูปแบบของธรรมสภา ประจำเดือน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

2.1 ประชาชนในชุมชนวัดอินทร์ฐาน และชุมชนอื่น ๆ ใช้แนวทางและกิจกรรมที่พัฒนาในชุมชนต้นแบบเป็นต้นแบบ ในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตยควบคู่กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา

2.2 วัด และองค์กรทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา ใช้บทบาทของวัดในการเป็น ศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ และพื้นที่แห่งการเรียนรู้ประชาธิปไตยผ่านหลักธรรม เช่น สาราณียธรรม พรหมวิหาร และอริยสัจ

2.3 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และกระทรวงมหาดไทยใช้ผลการวิจัย เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายส่งเสริมประชาธิปไตย โดยบูรณาการมิติศาสนาและวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

คุณากร กรสิงห์ และณัฐชัย นิ่มนวล. (2558). การเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนระดับอุดมศึกษา ในจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 10 (ฉบับพิเศษ), 29-42.

- จิราภรณ์ ดำจันทร์. (2560). *การเปลี่ยนผ่านเป็นประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น: ความล้มเหลวของการทำให้เป็นประชาธิปไตยในประเทศไทย*. (ดุष्ฎิณีพนธ์ปริญญารัฐศาสตรดุษฎิบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เชษฐา ทรัพย์เย็น. (2560). การปกครองตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการมีจิตสำนึกประชาธิปไตยของประชาสังคม. *วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(1), 153-159.
- โชคชัย ศรีรักษา. (2566). การพัฒนาการส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแก่เยาวชนจังหวัดลพบุรี. (ดุष्ฎิณีพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎิบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- ประกาศเทศบาลเมืองพะเยา. *การจัดตั้งชุมชนในเขตเทศบาลเมืองพะเยา*. (15 กุมภาพันธ์ 2565).
- พระครูพิบูลย์ธรรมสถิต วิฑิตสุขโข (ยังบุญส่ง). (2561). การนำหลัก สาราณียธรรม 6 ไปใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรเทศบาลตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา*, 12(1), 110-121.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2557). *การเสวนาประชาธิปไตยแห่งการเสวนาหาทางออกประชาธิปไตยแห่งการปรีการหรือ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.
- ศิริสุดา แสงทอง. (2564). ความตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่: จุดยืนประชาธิปไตยใหม่แห่งอนาคต. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, 8(2), 286-298.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2558). *การเสริมสร้างจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนให้มีความเป็นพลเมืองเพื่อระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สำเร็จ จันทรสุวรรณ. (2550). *สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สิทธิพันธ์ พุทธหนู. (2544). *ทฤษฎีพัฒนาการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุขุม นवलสกุล. (2557). *การเมืองและการปกครองไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Taro Yamane. (1967). *Elementary Sampling Theory*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.